

УДК 371.26.012-057.875

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.86.20>

Козьменко О. І.

ЗНАЧУЩІСТЬ РОБОТИ ВИКЛАДАЧА В ПІДГОТОВЦІ УСПІШНОЇ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається питання значущості роботи викладача закладу вищої освіти в процесі підготовки успішної людини. Розуміючи потребу вищої освіти в оновленні підходів до освітнього процесу, українськими освітянами було запропоновано Стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2020–2031 роки, де було окреслено переваги і проблеми вищої освіти, основні тренди освіти майбутнього. Як наслідок впливу цих трендів заклади вищої освіти будуть змушені впроваджувати певні інновації, які зроблять інституції більш конкурентоспроможними на ринку світової вищої освіти. Серед стратегічних цілей оптимізації вищої освіти було зазначено розвиток кадрового потенціалу ЗВО, що також передбачає забезпечення можливостей та стимулювання особистого професійного розвитку викладачів, підвищення мотивації до роботи щодо підготовки успішної людини. Підкреслюючи значущість цієї роботи, в статті було проаналізовано досвід підготовки успішної людини в американських коледжах та університетах. Визначено та окреслено шляхи оптимізації цього процесу з використанням професорсько-викладацького та адміністративного потенціалу закладів вищої освіти. У статті проаналізовано фактори, що впливають на якість викладання, показано важливість роботи викладачів в процесі організації позитивного освітнього простору, системи підтримки здобувачів вищої освіти. Надано приклади стратегій підготовки успішної людини в системі американської вищої освіти та особлива увага надана значущості роботи викладача. Констатовано, що професіоналізм, прагнення педагога до професійної самореалізації, розвитку професійно значущих якостей, потреба у самоосвіті і самовдосконалення є необхідними умовами для підготовки успішної людини.

Ключові слова: підготовка успішної людини, заклад вищої освіти, викладач, стратегія розвитку вищої освіти, підтримка здобувачів, професійні педагогічні якості, позитивне освітнє середовище.

Історично так склалося у вищій освіті, що заклади, які надають освітні послуги перебувають у процесі постійного розвитку та модернізації заради того, щоби задовольняти мінливі освітні потреби студентів. Однак, на сьогодні, ці зміни зумовлені не стільки бажанням самих ЗВО, скільки змінами студентського контингенту та їхніми очікуваннями щодо вищої освіти. Вступаючи на перший курс, здобувачі вже прагнуть доступу до передового програмного забезпечення та комунікаційних ресурсів. Нове покоління студентів звикло до миттєвого отримання інформації та спілкування у реальному часі у глобальному масштабі, саме вони створили імпульс до змін навчання. Ці та інші проблеми притаманні і закладам вищої освіти США, проте вони мають певний досвід у розв'язанні актуальних для вищої освіти питань, включаючи необхідність дій щодо створення нових умов навчання студентів та підготовки їх до продуктивних ролей після закінчення навчання. Ці проблеми збалансовані тими ресурсами, які розробляються ЗВО щоби полегшити перехід від навчання до кар'єри, тому запозичення американського досвіду є корисним для системи вищої освіти України.

У 2020 році перед закладами вищої освіти постало завдання визначити місію і візію, цілі і завдання роботи щодо підготовки здобувачів вищої освіти. Тому робоча група провідних фахівців з вищої освіти розробили проєкт Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2020–2031 роки, основними питаннями якого стали: прогнозування потреб ринку праці, форм здобуття вищої освіти, наукова та науково-технічна діяльність у ЗВО, смартспеціалізації та кластери Індустрії 4.0, оцінювання якості освіти, фінансування вищої освіти, управління вищою освітою, інтернаціоналізація та інтеграція вищої освіти [3]. У документі було визначено такі переваги системи вищої освіти України: наближення нормативно-правового забезпечення вищої освіти до Європейського простору; потужний людський капітал; розвинена мережа закладів вищої освіти; наявність університетів світового рівня; привабливість для іноземних студентів. Проблемами української вищої освіти є: незадовільний рівень автономії ЗВО; несприятлива демографічна ситуація; посилена тенденція до освітньої еміграції; невідповідність структури підготовки поточним і перспективним потребам ринку праці; невідповідність навичок випускників ЗВО потребам роботодавців; низьке та неефективне фінансове забезпечення вищої освіти; низький престиж праці викладача, втрата кадрового потенціалу; слабкий зв'язок ЗВО з наукою та бізнесом. Певну цікавість викликає узагальнення світових трендів розвитку вищої освіти: глобалізація, цифровізація; старіння населення.

Також було наведено інші мегатренди, що впливатимуть на вищу освіту протягом найближчих десяти років за позицією фахівців Міжнародної платформи Studyportals [4]. Такі мегатренди, як зміни на ринку праці у зв'язку із зростанням автоматизації; невідповідність навичок випускника вимогам роботодавців; суворіша імміграційна політика; залежність економічного зростання від ринків, що розвиваються; дисбаланс потужності; бюджетний тиск у зв'язку зі скороченням державного фінансування вищої освіти – спричинять зміни у системі вищої освіти.

Як наслідок впливу цих трендів заклади вищої освіти будуть змушені впроваджувати певні інновації, які зроблять інституції більш конкурентоспроможними на ринку світової вищої освіти. Автори Стратегії пропонують, що такими інноваціями стануть впровадження більш актуальних, доступних та гнучких академічних програм, залучення внутрішнього населення нетрадиційного віку для навчання (старше 24 років) до

одержання освіти протягом усього життя, онлайн або змішаного навчання, поширення транснаціональної та безперервної освіти, міждисциплінарність освітніх програм, свобода та відповідальність студента у формуванні індивідуальної освітньої траєкторії. Також Стратегія визначає стратегічні й операційні цілі та завдання розвитку вищої освіти України до 2031 року, до стратегічних цілей належать: покращення системи управління освітою і забезпечення автономії ЗВО; забезпечення збалансованості ринку праці фахівців з вищою освітою; забезпечення якості і доступності вищої освіти для різних верств населення; інтеграція науки, освіти та бізнесу для забезпечення економічного зростання країни; розвиток кадрового потенціалу ЗВО; розвиток системи безперервної освіти та навчання протягом життя; інтеграція у європейський і світовий освітній простір з урахуванням національних інтересів. Як можна побачити, серед цілей є розвиток кадрового потенціалу ЗВО, що передбачає підвищення статусу викладача в суспільстві через підвищення рівня оплати праці викладачів ЗВО; забезпечення умов, гарантій праці та соціальних гарантій викладачів ЗВО; формування у працівників зацікавленості в успішності всіх аспектів діяльності свого ЗВО; формування єдиного освітнього інформаційно-комунікаційного простору; забезпечення належних побутових умов викладачам. Також це передбачає забезпечення можливостей та стимулювання особистого професійного розвитку викладачів через оптимізацію структури навантаження викладачів; мотивацію на досягнення наукових і навчальних результатів та усунення формальних бар'єрів їх ефективної діяльності; застосування у практиці технологій менторства, тьюторства, фасилітації; забезпечення можливості підвищення кваліфікації викладачів (стажування) на провідних підприємствах та в організаціях задля удосконалення фаховості; розбудову системи академічної мобільності викладачів; забезпечення свободи викладача як носія і творця наукових знань [3].

Кореляційний зв'язок успішності навчання студентів з професійною підготовкою та досвідом викладача потрапили у фокус наукового вивчення В. Абросімової, З. Єсаревої, В. Іванова, І. Зімньої, Т. Рудневої та ін. Питання професійної підготовки викладачів вищої школи у системі безперервної освіти знайшло відображення у дослідженнях Г.Бокарьової, Я.Макарової, Г. Матушанського, С. Мойсеєнко, О. Коржуєва, І. Сингаївської. Вплив викладача, його досвіду, знань, особистих якостей на досягнення студентського успіху і ефективності навчання досліджували Е. Айзнер, Дж. Махоні, Р. Мендро, В. Нордмарк, Б. Сандерс та ін.

Отже, вітчизняною Стратегією розвитку вищої освіти визначено значущість роботи викладачів в підготовці здобувачів вищої освіти, тому доцільно продемонструвати використання американського досвіду з цього питання. Університети й коледжі мають допомагати студентам, створювати позитивне навчальне середовище, мати стратегію раннього втручання, забезпечити необхідну підтримку для успіху, враховуючи різноманітні чинники. Сумісні зусилля адміністрації, викладачів і студентів дозволять здобувачам вищої освіти розробити цілі та працювати над досягненням успіху.

Американські дослідники пропонують декілька підходів, що дозволяють оцінити ефективність роботи викладача в процесі підготовки успішної людини і проаналізувати фактори, що впливають на якість викладання. На думку Джима Махоні, такі складові, як позитивні взаємовідносини, налаштування на очікування високих результатів від студентів з метою максимізації їх досягнень, постійне професійне вдосконалення, створення стабільного середовища дозволяють високоєфективним викладачам покращити якість підготовки успішної людини в ЗВО. Американські науковці вважають, що ті викладачі, які активно допомагають студентам ставити цілі, досягати їх, виховують відповідальність і стимулюють до високої якості у роботі у такий спосіб демонструють здобувачам, що труднощі при виконанні завдання є тимчасовими, але гордість від покращеної майстерності або нового знання, триває вічно [7]. У процесі підготовки успішної людини значущість роботи викладача полягає у його залученні до створення структур і процесів для організації стабільного навчального середовища. До складу якого входять розпорядок, ефективність, вдале управління навчальним процесом, певний обсяг знань та організація безпеки. Усвідомлене відповідальне ставлення до навчання покращує результати, а певний порядок, стабільність та безпека надає студентам відчуття впевненості. Завдання викладача обрати правильну організаційну стратегію і налаштувати студентів на продуктивну працю, але майстерність викладача полягає у створенні такого середовища, що не дозволить студентам нудьгувати або відчувати дискомфорт.

Не менш важливим є прагнення викладача до постійного вдосконалення. Педагоги, які є кваліфікованими в цій галузі, надають студентам можливість експериментувати і проявляти свою особистість під час навчання. Ті викладачі, які володіють психолого-педагогічними технологіями, певними методиками можуть легко зацікавити і мотивувати студентів до навчання. На думку науковців, розвиток пошукової діяльності студентів, підкріплення зусиль особистості, що стимулюються діями авторитетної особи, самовизначення і саморозвиток, задоволення від діяльності є ключовими у досягненні успіху і створенні відповідної ситуації під час навчання студентів [2, с. 5].

Важливо вказати на значущість взаємодії всередині соціальних мереж ЗВО, які є умовою підготовки успішної людини. За словами Р. Стайлза та його колег, ці мережі складаються з викладачів, професійних радників, адміністраторів та студентів. Вони зазначали, що надання академічних консультацій та додаткових ресурсів у кампусі, можливість вивчення інтересів та набуття навичок в умовах, що характеризуються тісною взаємодією з викладачами, є досить корисним для студентів [8]. Завдання викладача надавати підтримку здобувачам вищої освіти не тільки під час навчання, але й у позаурочний час. Дослідження показали, що студенти, які стають учасниками соціальної діяльності, беруть участь у позанавчальних заходах, відчувають переваги того, що

вони є соціально активними. Занурення в студентське життя поза межами університету впливає на ті особисті фактори, що підвищують задоволеність навчанням і зайнятість студентів, формуючи їхній успіх.

Зусилля з боку адміністрації та викладацького складу закладу вищої освіти щодо розробки та впровадження певних дій, спрямованих на підтримку студента, як можна побачити, є доволі суттєвим шляхом допомоги у навчанні та досягненні успіху. Американська дослідниця Ліндсі Уайт з Університету Небраска (США) здійснила дисертаційне дослідження шляхів досягнення студентського успіху завдяки організаційним змінам у закладах вищої освіти й експериментальним шляхом підтвердила значущість дій і стратегій навчального закладу, спрямованих на досягнення успіху студента. Завдяки цьому науково-експериментальному наробку було доведено, що дії адміністрації та професорсько-викладацького складу ЗВО, а також впровадження певних стратегій підтримки студентів впливають на їхній рівень досягнення успіху. Проаналізувавши досвід багатьох американських коледжів, авторка наводить приклади п'ятих найкращих практик викладачів та адміністрації ЗВО щодо досягнення успіху студентів [9]. Підготовка успішної людини передбачає розробку стратегій навчального закладу щодо: 1) полегшення адаптації студентів під час перехідного періоду; 2) моніторингу і спостереження за результатами студентів; 3) створення зв'язків між академічними та неакадемічними аспектами університетського життя для студентів; 4) підтримки студентів як у стінах університету, так і в позанавчальний час; 5) покращення якості викладання [9]. Завдання викладачів полегшити адаптацію здобувачів вищої освіти під час складних перехідних періодів, пристосування до життя після закінчення університету. Для того, щоби допомогти студентам орієнтуватися під час переходу до інших умов, доцільно використовувати стратегії допомоги на різних етапах. Така допомога передбачає з боку викладачів спрямування зусиль на підтримку студентів, розробку та впровадження програм та курсів, що сприяють формуванню необхідних навичок навчання, розвиток мотивації й уміння досягати запланованих цілей. Співробітники і викладачі під час таких курсів мають змогу розкрити потенціал, підкреслити здібності студентів, налаштувати їх на успіх, надати правильну модель поведінки й зорієнтувати на правильний вибір під час навчання [9]. Досвід американських університетів доводить користь організації спеціальних курсів для студентів першого року навчання, які мають на меті ознайомити студентів із навичками навчання, організацією власного розкладу й часу, можливостями кар'єри та іншими навичками, необхідними для успіху в університеті. Також ЗВО розробляють нові програми орієнтації студентів, залучають до студентських ритуалів та традицій.

Суттєво впливає на досягнення успіху якість викладання. Це передбачає роботу професорсько-викладацького складу щодо підвищення рівня ефективності викладання, розвитку педагогічної майстерності. Неабияку роль також грають особистісні психологічні якості викладача, зміст навчального курсу і ставлення до викладання. Зацікавленість матеріалом курсу, його практична користь для майбутньої професійної діяльності сприяє успіху студентів і стимулює до навчання. Позитивні зміни у викладанні передбачають не лише удосконалення методики, але і створення якісних програм і онлайн ресурсів, спеціальних центрів із професійного розвитку для підвищення кваліфікації та обміну досвідом викладачів. Якість викладання безпосередньо впливає на успіх студентів [1].

Розуміючи необхідність впровадження цих змін в освітній процес, освітні інституції спрямовують їхню увагу на оптимізацію роботи факультетів та кафедр. Наприклад, залучають до роботи більше спеціалістів, які мають практичний досвід роботи з тих дисциплін, які вони викладають. Гарною інновацією є використання викладачів, які працюють за сумісництвом, можливо у деяких ЗВО одночасно [6]. Робота викладача має сприяти розвитку мотивації та заохочення студентів до активної роботи. «Студенти мають стати першовідкривачами, а не пасивними одержувачами знань Традиційні методики викладання застарівають у світі, який спонукає людей мислити критично та творчо» [5, с. 1].

Отже, загальна мета викладання – створити умови для успішного навчання кожного студента передбачає використання таких форм і методів навчання, які б сприяли розвитку внутрішніх мотиваційних чинників навчання, викликали зацікавленість студентів та сприяли легкому подоланню перешкод у досягненні мети вищої освіти. Вплив викладача на студента щодо формування успішності відбувається під час вивчення дисципліни безпосередньо на заняттях та спілкування в позааудиторний час. Студенти, викладачами яких були висококваліфіковані фахівці, у подальшому демонструють більш успішну стратегію поведінки і виявляють цілеспрямованість у навчанні, на відміну від тих студентів, які не мали змогу навчатися у висококваліфікованих викладачів і цей факт має стимулювати педагогів до підвищення ефективності навчання. Професіоналізм, високий рівень педагогічної майстерності та навички професійного спілкування викладача стимулюють та надихають студента на успішне навчання. Основними шляхами розвитку необхідної професійної педагогічної компетенції є самоосвіта й самовдосконалення, наукова робота, дослідна діяльність, робота у творчих групах, участь у конкурсах, майстер-класах, конференціях і форумах, саморефлексія й інноваційна діяльність, освоєння нових педагогічних технологій. Завдання закладів вищої освіти полягає в створенні умов для успішного навчання й набуття необхідних життєвих навичок.

Використана література:

1. Козьменко О. Найкращі практики використання шляхів допомоги студентам у досягненні успіху (на прикладі університетів США). Інноваційна педагогіка. 2019. Т. 9, № 1. С. 26–29.
2. Ларионова І.А. Ситуация успеха в учебной деятельности как фактор развития отношений сотрудничества в системе «учитель-ученик». автореф. дис. ... канд. пед. наук. Екатеринбург, 1996. 32 с.

3. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2020 – 2031 роки. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osvitiv-ukraini-02-10-2020.pdf>.
4. Choudaha R. van Rest E. Envisioning Pathways to 2030: Megatrends shaping the future of global higher education and international student mobility. Studyportals. URL: <https://www.studyportals.com/wpcontent/uploads/2018/01/Report-Envisioning-Pathways-to-2030-Studyportals2018.pdf>.
5. Hainline, L., Gaines, M., Long Feather, C., Padilla, E., & Terry, E. (2010). Changing students, faculty, and institutions in the twenty-first century. *Peer Review*, 12(3). URL: <https://www.aacu.org/publications-research/periodicals/chaingstudents-faculty-and-institutions-twenty-first-centur>
6. Lorange, P., Sheth, J. N., & Thomas, H. (2014). New models and the changing contexts of business school. *The European Business Review*. URL: <http://www.europeanbusinessreview.com/newbusiness/models/and/the/changing/contexts/of/business/school-2/>
7. Mahony, J (2014). A recipe for success – what highly effective teachers do. *Ohio School Boards Association Journal*, Vol. 58, 1, 46–47.
8. Stiles, R. J., Wilcox, K. A., & Robinson, G. F. W. B. (2018). Key steps for student success and thriving initiatives: Lessons learned and shared. Salt Lake City, Utah, Norman, OK: the University of Oklahoma. URL: <https://www.grinnell.edu/sites/default/files/docs/2018>
9. Wayt, L. K. (2015). Pathways to Student Success: A Multiple Case Study on Four-Year Colleges' Organizational Change in Performance Funding States. *Educational Administration: Theses, Dissertations, and Student Research*. URL: <http://digitalcommons.unl.edu/cehsedaddiss/245>

References:

1. Kozmenko, O. (2019). Naykrashchi praktyky vykorystannya shlyakhiv dopomohy studentam u dosyahnenni uspihku (na prykladi universytetiv SSHA) [Best practices in using ways to help students succeed (on the example of US universities). *Innovative pedagogy*, 9, 1, 26-29. [In Ukrainian].
2. Larionova, I. (1996). Sytuatsyya uspekha v uchebnoy deyatelnosti kak faktor razvityiya otnosheniy sotrudnychestva v systeme «uchytel'-uchenyky». (Avtoref. dys. kand. ped. nauk). [The situation of success in educational activities as a factor in the development of cooperation relations in the system "teacher-student"]. (Author's abstract: Candidate of Pedagogical Sciences). Ekaterinburg. [In Russian].
3. Stratehiya rozvytku vyshchoyi osvity v Ukrayini na 2020 – 2031 roky. [Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2020 – 2031]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osvitiv-ukraini-02-10-2020.pdf>. [In Ukrainian].
4. Choudaha, R., van Rest, E. (2018, January). Envisioning Pathways to 2030: Megatrends shaping the future of global higher education and international student mobility. Studyportals. URL: <https://www.studyportals.com/wpcontent/uploads/2018/01/Report-Envisioning-Pathways-to-2030-Studyportals2018.pdf>
5. Hainline, L., Gaines, M., Long Feather, C., Padilla, E., & Terry, E. (2010). Changing students, faculty, and institutions in the twenty-first century. *Peer Review*, 12(3). URL: <https://www.aacu.org/publications-research/periodicals/chaingstudents-faculty-and-institutions-twenty-first-centur>
6. Lorange, P., Sheth, J. N., & Thomas, H. (2014). New models and the changing contexts of business school. *The European Business Review*. URL: <http://www.europeanbusinessreview.com/newbusiness/models/and/the/changing/contexts/of/business/school-2/>
7. Mahony, J. (2014). A recipe for success – what highly effective teachers do. *Ohio School Boards Association Journal*, Vol. 58, 1, 46–47.
8. Stiles, R. J., Wilcox, K. A., & Robinson, G. F. W. B. (2018). Key steps for student success and thriving initiatives: Lessons learned and shared. Salt Lake City, Utah., Norman, OK: the University of Oklahoma. URL: <https://www.grinnell.edu/sites/default/files/docs/2018>
9. Wayt, L. K. (2015). Pathways to Student Success: A Multiple Case Study on Four-Year Colleges' Organizational Change in Performance Funding States. *Educational Administration: Theses, Dissertations, and Student Research*. URL: <http://digitalcommons.unl.edu/cehsedaddiss/245>

Kozmenko O. I. The importance of the teacher's work in successful person's training in the context of higher education modernization

The importance of the work of a teacher of higher education in the process of training a successful person is considered in this article. In order to realize the higher education's updating approaches, Ukrainian educators proposed a Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2020-2031, in which it was outlined the benefits and problems of Ukrainian higher education, the main trends in future higher education were indicated. As a result of the impact of these trends, higher education institutions will be forced to implement certain innovations that will make institutions more competitive in the global higher education market. Among the strategic goals of optimizing higher education is the development of human resources, which also provides opportunities and stimulates personal professional development of academic staff, increasing motivation to work in the process of a successful person's training. Understanding the importance of this work, in the article it is analyzed the experience of training a successful person in American colleges and universities. The ways of optimizing this process with the use of teaching and administrative potential of higher education institutions are identified and outlined. The article analyzes the factors influencing the quality of teaching, shows the importance of teachers in the process of organizing a positive educational environment, a support system for higher education students. The examples of strategies for training a successful person in the American higher education system are given, and special attention is paid to the importance of the teacher's work. It is stated that professionalism, the desire of the teacher for professional self-realization, the development of professionally significant qualities, the need for self-education and self-improvement are necessary conditions for training a successful person.

Key words: training of a successful person, institutions of higher education, teacher, a strategy of higher education development, student support, professional-pedagogical qualities, positive educational environment.